

Al. Cistelean

Az „erdélyinek lenni” félelme

– ezek a vidékiesség komplexusától való szabadulás útjai. Az egyetemességhez való közvetlen hozzáférés a kedvelt gyógyszer és az abszolút tisztítószert. Használata minden öröklött port lemos. A körkérdésben résztvevők egynemelyike, jöszörint, hogy Livius *Ciocărlie* egyik kedvenc kifejezését használjam, egyenesen magas lóra ült a Homérosztól idáig egy és oszthatatlan irodalommal beszélgetve. Vagy ha mégis konvencionális elkülönítéseket kell elvégezni, ennek feltétlenül a nemzeti kritériumon és a nyelvi egységen keresztül kell megtörténnie. De nem lennebb, mert ott már csak az irodalomalattiság van, a kerületi vagy a megyei becsvágy. Amelyik ugyanaz, mint a tömbházi vagy a lépcsőházi.

Bizonyos az, hogy ha az „erdélyi író” színtagmája mond is valamit, nem mond semmi jót, és nem mond semmit jóakarót. Nem megismerés, hogy így nevezzenek. Mintha mozgássérült oklevelet kapna, „Erdélynek megfelelő” típusú bizonyítványt. Bármilyen számosak és nagyok az ez alatt az embléma alatt összegyűjtött érdemek, csupán nyers középszerűséget definiálnak. Így hát, ugyebár, nem is olyan ártatlan címke ez. Még akkor is az értékelés hamisságát rejti magában, amikor ártatlanul használják, mint egyszerű utalást a születési helyre. Nyíltabban vagy rejtettebben, de azt jelenti, hogy a szóban forgó író nem érdemli meg az országos érdeklődést. Vagy ha mégis megszerezte ezt a presztízt, a vidékiségi megcsönkítja azt. Végeredményben nem sok dicsőség rejlik a román, magyar, német vagy amerikai író minősítésekben sem. Önmagukban véve ezek sem érték-bizonyítványok. De legalább közlik, jóhiszeműen, a származást. Leggyakrabban az író által használt nyelvet is megjelölik, és sugallják, nem támadólag azt, hogy a szóban forgó irodalom nemzeti kincséhez tartozik. Nem dicsőség, hogy román, magyar, német stb. író légy, de végül is, legalább nem szégyen. Erdélyi írónak lenni azonban minden összefüggésben

nyilvánvalóan diszkvalifikálás. Mégcsak az alkotási nyelvet sem jelöli meg, semleges. Akárhogy forgatjuk és csavarjuk, elsősorban értékítéletéről van szó. Becsületesen

ki szeretne lenni, nem is „erdélyi író”, hanem egyenesen „a legjobb erdélyi író”? Az ilyen cím semmivel sem dagályosabb és jogosultabb, mint „a legjobb zilahi író”

Vetés a dombon, Korniss Péter fotója

megmondva, az erdélyi író középszerű íróként jelent. Az az író, aki csak erdélyi, nem is létezik. Csak aki nem tud „író” lenni vizsgálhatja magát azzal, hogy „erdélyi”. Ugyan

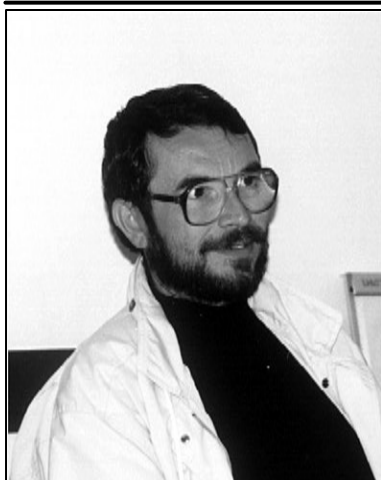
vagy „a legjobb székelykeresztúri író”. Patetikusan nevesítéses címek.

Az ellentmondás az, hogy csak aki már nem erdélyi, engedheti meg magának azt

a luxust, hogy erdélyi legyen. Csak aki meghaladta a provinciális feltételeket, szeretheti azt vissza, mint pozitív dimenziót. Az irodalomban kétségtelenül két „erdélyiség” létezik. Először is a közvetlen, kötekedő és önhitt, összekapcsoló és zsigeri erdélyiség, a dagályos, agresszív és betokosodott provincializmus, tele etnicitással és kísértetjárással. Végtelenségig hajtozgatja a táj és a származás szólalmait, s miközben egész szívéből panaszkodik, a kölcsönösen fenntartott félélmek éltetik. Erdély a legeltesztet termézetes hazája. Félő, hogy örök hazája lesz, sok érzelmi töltetű és természetesen ellenséges érzületű „irodalom”-mal. Ez az a mindegy, milyen nyelvű irodalom, amely véglegesen felvállalta az „erdélyiséget”. Vagy, pontosabban, amely véglegesen kompromittálta rikoltó harciaságával. Egész zászlóján olyan író van, aki egyszerűen csak „erdélyi”. Akit az éppen nagylelkű vagy exhauszív irodalomtörténészek adatolnak, egyaránt, mint egy becsvágy-szilárdított osztályt.

A nagy írónál azonban az erdélyiség úgy tér vissza mint egy bokréta az érték által konzervált és szublimált sajátosságok alapjának formájában. A provinciális salak itt valami mássá lett, és az „erdélyiség” megkülönböztető értelmet kezd kapni. De ennek az „erdélyiségnek” vagy „erdélyi szellemnek” a különválasztása vas-kos epifániától túlságosan szofisztikus művelet lenne ahhoz, hogy sikerrel járjon. Értékkritériummal kellene dolgozni egy olyan jelenségen belül, amelynek méretei éppen virágzó közhelyszerűségének közeledek. Ez végeredményben (olyan befejezésként, amely megerősítené kezdeti premisszákat) az erdélyiségnek, mint értéknek az elismeréséhez vezetne. Erdélyi szellem egyenlő érték. Sőt, még valami plusszban. Ropant hízelgő döntés volna, de nagyon kalandos is. Nem marad más hátra, mint hagyni, hogy *Blaga* örökéletét a hátán cipelje a *Zaharia Bârsan*-félekét vagy, udvariasabban, *Maria Cioban*t. Mellette ugyanazon az ösvényen, éppen olyan megrakodtan, *Ady Endre* vagy más valaki cipeli a maga erdélyit. Románok, magyarok mind ősrégi erdélyiek.

Fordította: HADHÁZY ZSUZSA

Traian ȘTEF

Egy európai gyakorlat

Írószövetségbe vagy a nagy erdélyi központokban is fiókokkal rendelkező Romániai Profeszionista Írók Egyesületébe. Nem vesznek részt az ideológiai és esztétikai vitákban, amelyeket a fiatalabb nemzedékek kezdeményeznek, és annak a térségnek kulturális eseményein sem, amelyben élnek.

Az a lehet téves benyomásom, hogy a visszafogadást várják a magyar irodalomtól, érte ezalatt az intézményes integrálódást és az érték-elismerést. Nyilvánvaló azonban, hogy elutasítják a magyar ügy patetikáját és a provincializmust, amely azt magában foglalja. Különösen világosan és tisztán fejezi ki magát ebben az értelemben *Ágoston Vilmos*: „Feltételezésem szerint, a helyi bezártágra épülő, befeleforduló, kisajátító nacionalizmus elveszíti híveinek többségét, mert a gazdasági élet már most sem hermetikusan zárt *nemzeti* keretek közt zajlik. Szóval az erdélyi magyarság, sőt a maradék németek többsége is ki szeretné használni a kettős helyzetből adódó előnyöket, és nem igazán érdekli őket sem az erdélyi szellemiség, sem az anyaországi ígéretés. Az erdélyi magyarok arra is rájöttek, hogy másodrendű román állampolgárból másodrendű magyarokká válnak, ha áttelepiülnek az anyaországba. Ezért egyre

többen igyekeznek megszerezni mindkét állampolgárságot, ha lehet hármát is, hogy kibővíthessék szellemi-gazdasági mozgásterüket. A helyhezköötöttségből nem tudnak megélni.” Ebből következtethetünk arra, hogy a magyar értelmiség nem harcol egy erdélyi közösségbe való bezárásért, sem Nagymagyarorszáért, hanem az európai nyitást, a németek lehetőségeit választaná.

Ágoston Vilmos inkább a román értelmiséget látja válságban, mint a magyart, kommentárját érdemes figyelembe venni. Szerinte a román értelmiség lelkiismereti válsága a nemzeti mítoszok 1990 utáni szétfoslásának következménye: „A félsőbbrendű gazdasági potenciálról, a nemzeti szuverenitásról, a történelmi romantikáról szóló mítoszok összeomlottak, és (a románok) szembe találták magukat a zord idők kegyetlen tapasztalataival: pénzük leértékelődött, a hadigazdaságra beállított ipar versenyképtelenné vált, és vízummentesen utazni is legfeljebb az egykori, ellenségnek kikiáltott magyarokhoz tudnak. Van ez akkora trauma, mintha elvesztették volna nemcsak Erdélyt, hanem az egész országot.” Az erdélyi román értelmiség ilyen körülmények között hosszú távon egy közösségi Erdélyben keresné a menekvést, az erdélyi szellemben. Szkeptikus azonban abban, hogy megtalálná-e a „barikád másik oldalán” a magyar megfelelőt. Nem tudom, mennyire pontos a fordítás (nem pontos: az eredetiben egyszerűen „a másik oldalon” áll – a szerk.), de a barikád kifejezést itt nem érzem találónak. A barikád szóinak forradalmi felhangja van, két erő közötti harcot feltételez, a polgárháború egyik eszköze, az utcai harcoké, és nem hiszem, hogy találó akkor, amikor értelmiségiek közti polémiáról vagy vitáról van szó. Annál kevésbé akkor, amikor ezek legalább egy része a „közösségi szellem”-ért harcol. De nem ez a gond, hanem az, hogy mi, románok, elismerjük-e ezt a lelkiismereti válságot. Hogy az-e az érzésünk, hogy mindent elvesztettünk. Hogy nem várjuk-e véletlenül a magyaroktól, hogy szóvivőink legyenek. Igaz, 1990 után az egész román értelmiség hibásnak érezte magát, mert nem állt ellen aktívan a csausiszta kommunizmusnak. Láttuk, hogy az első politikai szereplők szintén régi kommunisták, kiszések vagy szekuritátások, hogy a demokratikus ideálok szertefoszlanak. Ezért egyesek politizálni kezdtek, civil egyesületeket hoztak létre, folyamatosan jelen voltak a közéletben. Több-kevesebb haszonnal. Az erdélyi értelmiségnek eggyel több bánata van: a túlzott centralizmus megőrzése, és az alapvető államreform elutasítása. Ugyanakkor elutasítja a nacionalizmust és a magyarellenességet, akárcsak az idejémtúlta és az erdélyi szellemmel semmi

közösséget nem mutató politikai erők harcát Erdélynek diverzió általi politikai annexiójáért. A regionális kulturális identitás kinyilvánítása ilyen körülmények között valóban a kétségbeesésből fakad, de ugyanakkor az európai integráció gyakorlása is. Válaszom megegyezik *Kuncz Aladár* 1929 júliusi válaszával, amelyet a *Provincia* ugyanazon 4-es száma vett át ismét: „Elodázhatatlan feladata az erdélyi magyar irodalomnak (és a románoknak – T.S.), hogy ezeket a szellemi érintkezéseket kimélyítse. Nem opportunisták célok, hanem tisztán irodalmi hivatásának magasabbrendű értelmezése miatt. És mi más ezeknek az irodalmi érintkezéseknek gyakorlati kerestülvele, ha nem a legszorosabb értelemben vett európaiság? Mi más az *Erdély az én bazám* program szerint kimondott szólama, mint törekvés a páneurópai gondolatnak Erdélyben való, kézzelfogható, pontosan megfigyelhető megvalósítására?

Mert ha itt, a magunk körében, ahol a tényezőket és feltételeket, a lehetőségeket és akadályokat pontosan ismerjük, nem tudjuk a három műveltségi és irodalmi életnek párhuzamos együttműködését keresztülvinni, akkor mit álmódunk páneurópai egységről, amelynek széles határvonalai mindaddig a kaotikus semmit zájk körül, amíg az európai eszme részleteiben és egyes tagozataiban regionális alapon testet nem ölt.”

Kommentár fölösleges.

Fordította: HADHÁZY ZSUZSA